

АГРАРНО-ПРАВОВА ПРИРОДА АКТІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

В. М. ЄРМОЛЕНКО, доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права
імені академіка В.З. Янчука,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: vemlaw@gmail.com

Анотація. *Визначено нормативну природу указів Президента України, які є формальними джерелами аграрного права на відміну від розпоряджень, які мають індивідуальну, правозастосовну природу. Наведено класифікацію указів Президента. Визначено юридичну силу указів Президента України на фоні порівняльного аналізу президентських указів країн пострадянської правової сім'ї. Проаналізовано масив прийнятих і діючих указів у аграрно-правовій сфері та визначено їх роль у реформуванні відносин власності та створенні конкурентного середовища заснованих на приватній власності форм господарювання.*

Ключові слова: *акти Президента України, Указ Президента України, джерела аграрного права, класифікація указів Президента*

Актуальність.

Акти Президента України поряд із Законами України виступають основою формування системи підзаконних актів. Не є виключенням і система аграрного законодавства. Разом з тим, попри провідну роль у становленні останнього у аграрно-правовій теорії цим формальним джерелам приділено недостатньо уваги, що зумовлює належний рівень актуальності з'ясування їх аграрно-правової природи та ролі й місця в системі аграрних нормативно-правових актів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Безпосередньо актам Президента України, зокрема указам Президента, відводиться незначний обсяг оглядового характеру у навчальній аграрно-правовій літературі. У наукових публікаціях окремі акти Президента розглядаються поряд з іншими нормативно-правовими актами системи аграрного законодавства при розкритті особливостей правового регулювання певної сфери аграрних відносин

у межах конкретної тематики дослідження. Однак такий алгоритм не дає змоги з'ясувати загальні особливості застосування актів Президента України у регулюванні аграрних відносин.

Зазначений рівень актуальності та наявність відповідних прогалин у аграрно-правовій теорії зумовлює *мету статті*, яка полягає у розкритті аграрно-правової природи актів Президента, а також визначенні їх ролі й місця в системі аграрних нормативно-правових актів.

Результати.

Варто вказати на відсутність єдності у поглядах науковців-юристів щодо правової природи актів Президента. Наприклад, М.М. Марченко поділяє як укази, так і розпорядження Президента на нормативні та індивідуальні [1, с. 207]. На противагу цій думці, П.О. Гвоздик рахує, що розпорядження не мають нормативного характеру, носять індивідуальний характер і не розглядаються як джерела права [2, с. 154]. Аналіз змісту нечисленних розпоряджень у сфері аграрних відносин [3] змушує визнати перевагу останнього підходу і визнати розпорядження Президента індивідуальними актами правозастосування. Виходячи зі змісту розпоряджень Президента України, вони не є джерелами аграрного права на відміну від указів, які, як правило, містять вторинні норми права, що розкривають і конкретизують або доповнюють первинні норми аграрних законів.

Укази Президента України – новий феномен, що увійшов до української системи права разом з введенням поста Президента України, у зв'язку з чим було доповнено чинну тоді Конституцію Української РСР главою 12-1[4], що визначала прези-

дентський правовий статус. Згідно з п. 7–4 ст. 114-5 Основного Закону Президенту надавались повноваження ухвалювати укази з питань економічної реформи, не врегульованих законами України, які діяли до прийняття відповідних законів. Вже зі змісту вказаного положення випливає природа указів як нормативного акта, спрямованого на заповнення прогалин у механізмі законодавчого регулювання економічних відносин, які безумовно існували на перших кроках державного суверенітету.

Для забезпечення належного рівня об'єктивності слід згадати, що історично існував попередник української президентської посади – Президент СРСР, запроваджений Конституцією СРСР 1977 р. (в редакції від 14 березня 1990 р.) [5], у ст. 127.7 якої Президенту СРСР надавалося право на основі і на виконання Конституції та законів СРСР видавати укази, що мали обов'язкову силу на всій території країни. Звідси можна зробити висновок про підзаконний характер указів. Однак серед підзаконних актів указам надавався найвищий рівень ієрархії, про що можна судити зі змісту п. 9 ст. 127.3 Конституції СРСР, відповідно до якого Президенту СРСР надавалося право призупиняти дію постанов і розпоряджень уряду. Щодо самих указів, то подібних повноважень не мав жоден інший орган держави.

Якщо провести ще глибшу паралель, дійдемо до витоків так званого сучасного «указного права», характерного для російських реалій періоду царського правління. Так, О.О. Лук'янова вказує на те, що практично в усі переломні часи укази російських правителів відігравали своєрідну ідеологічно-диктаторську роль альтер-

нативних джерел права, не дивлячись на те, що ними нерідко вносився розкол у суспільство і підтримувалося перманентна громадська напруга аж до загрози громадянської війни [6, с. 55]. Реально ж до виникнення «указного права» в сучасній Росії призвело домінування указів Президента РФ Б.М. Єльцина, тобто до переважання по суті нижчих за юридичною силою актів над вищими – підзаконних актів над законами, що позначилося на «війні правових актів» законодавчої та виконавчої влади всіх рівнів [7, с. 22]. В Україні тенденція заповнення існуючих прогалів у законодавстві «указною» нормотворчістю не набула такого загрозливого рівня через запровадження реального і дієвого порівняно з Росією компенсаторного механізму поділу влади, який не дає певній владній гілці монопольних переваг.

У науковій літературі вказується на те, що Конституція України не передбачає чіткої класифікації актів глави держави, проте вона впливає із самого змісту повноважень Президента України. Пропонується їх класифікувати: – за формою, тобто, виходячи з їх юридичного оформлення: укази, розпорядження, доручення; – за сферою дії, виходячи з їх змістовного навантаження: акти, видані для врегулювання діяльності у відповідних сферах економіки, національної безпеки, в аграрному секторі і таке інше; – окремим класифікаційним сегментом виступає право вето Президента щодо прийнятих Верховною Радою України законів із наступним поверненням їх на повторний розгляд парламенту України [8, с. 35–36].

За іншою класифікацією акти правотворчості Президента України представлені двома видами: нормативно-правовим актом і норма-

тивно-правовим договором, який укладається від імені України. Нормативно-правовий акт Президента України – це офіційний акт-документ глави держави, що встановлює, змінює або скасовує правові норми з метою конкретизації, деталізації врегульованих законом суспільних відносин та посідає вищу сходинку в ієрархії підзаконних актів, забезпечуваних державою [9, с. 15]. Доповнюють картину акти правозастосування, якими є індивідуальні правові акти, що видаються Президентом України. Це означає, що актам Президента властива внутрішня диференціація, як і кожному з ієрархічних різновидів правових актів.

У загальнотеоретичних дослідженнях виводяться ознаки указів Президента: 1) є різновидом правових актів; 2) «змішаність» характеру; 3) офіційність; 4) є елементом законодавства; 5) формальність характеру; 6) підзаконність; 7) регулюючий характер, а в деяких випадках і заповнення прогалів в праві [10, с. 16]. Варто вказати на деяку «перевантаженість» запропонованої класифікації, спричинену зверненням уваги не на дійсно специфічні риси указів, а на загальні, властиві всім нормативним актам. Зайвими виглядають посилання на належність до правових актів та законодавства, офіційність, формальність, регулюючий характер. Можливо краще було б диференціювати наведені ознаки на загальні та специфічні.

З огляду на сказане, більш імпонуючою виглядає класифікація М.М. Марченка, згідно якої Указ Президента в формально-юридичному і фактичному плані – це акт виконавчо-розпорядчого, а не законодавчого чи будь-якого іншого державного органу, що має підзаконний характер (за виключенням делегування законодав-

чих повноважень у окремих, зокрема надзвичайних ситуаціях), а також, що це акт прямої дії [1, с. 208–222].

Для порівняння характеру актів Президента цілком зрозумілий науковий інтерес становить аналіз відповідних положень законів про нормативно-правові акти, які прийняті й діють на теренах окремих країн пострадянської правової сім'ї. Так, у Республіці Білорусь Президент має право видавати такі нормативно-правові акти, як декрети і укази. При цьому в ст. 2 Закону «Про нормативні правові акти Республіки Білорусь» декретам прямо надається сила закону, чого не можна сказати про укази. Проте вже в ст. 10, де розписується юридична сила нормативно-правових актів, міститься положення, що у разі розходження декрету чи указу із законом останній має верховенство лише тоді, коли повноваження на видання декрету або указу були прямо представлені законом. Така редакція безумовно свідчить про те, що декрети і укази білоруського Президента не лише мають силу закону, а по суті перебувають над законом. Додатковим доказом сказаному слугує структура першого розділу Закону «Про нормативні правові акти Республіки Білорусь», у якому глава I присвячена загальним положенням, глава II – нормативно-правовим актам Президента Республіки Білорусь, глава III – нормативно-правовим актам Парламенту (законам).

Цей складно пояснюваний феномен білоруської правової реальності, який суперечить світовій практиці надання юридичної сили нормативно-правовим актам, вносить сум'яття не лише в теорію права цієї країни, а й у практику правозастосування. Про це свідчить суперечність у тлумачен-

нях зазначеного питання, яке спробував надати відомий білоруський фахівець у галузі конституційного права професор Г.О. Василевич. У своєму Коментарі до Закону «Про нормативні правові акти Республіки Білорусь» він спочатку говорить про те, що указ Президента не може перебувати над законом, водночас указ, виданий в силу конституційних повноважень, дійсно може визнаватися законодавчим актом [11, с. 88]. У цьому висловлюванні гору бере правосвідомість вченого, яка говорить про те, як має бути. Водночас далі Г.О. Василевич припускає можливість протистояння ієрархії указу і закону, пишучи, що «у разі виникнення спору про верховенство закону чи указу, він має вирішуватися Конституційним Судом в рамках справи про конституційність вказаних нормативних актів» [11, с. 107]. Такий висновок є наслідком тривалої практичної діяльності Г.О. Василевича на посадах Голови Конституційного Суду і Генерального прокурора Республіки Білорусь і є свідченням розуміння практичної реальності. Взагалі подібні випадки перебирання Президентом компетенції законодавця О.О. Лук'янова образно назвала «нелегітимною конкуруючою компетенцією в чистому вигляді» [6, с. 62].

У інших пострадянських республіках, у яких діють закони «Про нормативно-правові акти» склалось досить однозначне відношення до характеру нормативних актів Глави держави. Укази Президента мають строго підзаконний характер у Таджикистані (ст. 22 Закону Республіки Таджикистан «Про нормативні правові акти» [12]), Узбекистані (ст. 5 Закону «Про нормативно-правові акти» [13]), Киргизстані (ст. 1 Закону «Про нормативні правові акти Киргизької

Республіки» [14]), Казахстані (п. 6 ч. 2 ст. 10 Закону Республіки Казахстан «Про правові акти» [15]).

У вітчизняних реаліях підзаконність президентських актів впливає зі змісту п. 31 ст. 106 Конституції України, за яким Президент України видає укази і розпорядження на основі та на виконання Конституції і законів України. Водночас з цього правила існують винятки, тобто укази, прийняті на виконання п. 4 Перехідних положень Конституції України, відповідно до якого Президент України протягом трьох років після набуття чинності Конституцією України мав право укази з економічних питань, не врегульованих законами. Зважаючи на закладений в Конституцію України тимчасовий характер дії цих указів до набрання чинності законом, прийнятим Верховною Радою України з цих питань, абсолютна їх більшість припинила свою чинність. Серед діючих указів Президента у аграрній сфері можна назвати: «Про заходи щодо підтримки індивідуального житлового будівництва на селі» [16], «Про заходи щодо підтримки цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників» [17], «Про гарантування захисту економічних інтересів та поліпшення соціального забезпечення селян-пенсіонерів, які мають право на земельну частку (пай)» [18], «Про заходи щодо поліпшення умов функціонування закладів охорони здоров'я у сільській місцевості» [19], «Про вдосконалення державного контролю за якістю та безпекою продуктів харчування, лікарських засобів та виробів медичного призначення» [20], «Про державну підтримку підготовки фахівців для сільської місцевості» [21]. Поза трирічним строком з дня набрання чинності Конститу-

цією України було видано вище згадуваний Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» [22]. Зазначений нормативно-правовий акт попри внутрішню і зовнішню суперечливість вчинив чи не найбільший вплив на тогочасну модель аграрних відносин.

Внутрішня суперечність його полягає в тому, що в абз. 1 підп. «а» п. 1 цього Указу було поставлено завдання в найкоротші терміни (протягом п'яти місяців) реформувати КСП, які були найпоширенішою організаційно-правовою формою, в інші форми господарювання на засадах приватної власності на землю та майно шляхом їх паювання. Іншими словами було запроваджено злам старої системи колективних форм власності з їх заміною приватними господарствами. Одночасно в абз. 6 вказаної норми висунуто прямо протилежну мету: збереження, по можливості, цілісності господарського використання приватними формуваннями землі та майна колишніх колективних сільськогосподарських підприємств на основі оренди земельних часток (паїв) і майнових паїв у групі власників цих часток, паїв.

Зовнішня колізійність полягає у прямій суперечності норм Указу п. 7 ст. 92 Конституції України, яким встановлено, що правовий режим власності встановлюється виключно законами України, а аналізований акт не може претендувати навіть на рівень законодавчого, адже прийнятий по спливу трирічного терміну після набрання чинності Конституцією України. Крім того, досі діє Закон України «Про колективне сільськогосподарське підприємство». Положення Указу увійшли у прямий конфлікт з вимогами законів. Тим не менш

практика сприйняла заданий напрям і модель реформування.

Не можна обійти увагою і значно пізніші за датою прийняття укази Президента, зокрема «Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва» [23] та «Про невідкладні заходи щодо захисту власників земельних ділянок та земельних часток (паїв)» [24]. Таким чином, формується висновок про наявність у нормативному масиві аграрного законодавства цілої низки Указів Президента України, які заклали підвалини реформування відносин власності та заснованих на приватній власності форм господарювання.

Окремі дослідники навіть доходять висновку, що реалізація пріоритетних національних проектів, зокрема в агропромисловому комплексі, без нормативних указів президента практично неможлива [10, с. 16]. Наведена думка все ж не є абсолютно аксіоматичною як в цілому, так і щодо АПК зокрема. Зазначена гіпертрофована роль указів у формально-регулятивному плані характерна лише для періоду вищевказаного «нормативного вакууму», із заповненням якого нормами законів і підзаконних актів регулятивна роль указів нівелюється. Тому значно ближчим до істини виглядає узагальнення І.В. Куценко щодо обмеженості сфери дії актів Президента, які не заміняють собою законодавства. У системі джерел права ці акти виступають логічним зв'язком між законами та всією системою підзаконних актів [25, с. 517–518].

Поряд з цим, в ієрархії підзаконних актів акти президента мають більшу юридичну силу, ніж акти уряду, бо згідно п. 15 ст. 106 Конституції України Президент зупиняє дію

актів Кабінету Міністрів України з мотивів невідповідності Конституції з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності. Поряд з цим, історії вітчизняного законотворення відомі прямо протилежні випадки зменшення обсягу президентських повноважень на користь уряду. Наприклад, Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» [26] ст. 116 Конституції України доповнено пунктом 91, за яким утворення, реорганізацію і ліквідацію міністерств та інших центральних органів виконавчої влади було передано до компетенції Кабінету Міністрів України. Наслідком стало введення нової структури органів центральної виконавчої влади, зокрема і в аграрному секторі економіки. Постановою уряду «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» [27] було змінено структуру, раніше встановлену однойменним Указом Президента України [28], який досі не позбавлений чинності.

У результаті змінилася схема організації та взаємодії центральних органів виконавчої влади у аграрній сфері. Було припинено діяльність двох важливих державних інституцій: Державна ветеринарної та фітосанітарної служби України і Державна інспекція сільського господарства України. Крім того, понижено статус Державного агентства земельних ресурсів України на Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру.

Висновки і перспективи.

Структурною одиницею системи аграрного законодавства є укази Президента України, які мають нор-

мативний характер. За наближеними підрахунками на сьогодні прийнято понад 4,5 тис. таких указів (як первісних, так і похідних, спрямованих на внесення змін до первісних указів). У аграрній сфері масове видання президентських указів охоплює 1997-1999 рр., тобто трирічний (після прийняття Конституції) період заповнення тогочасного законодавчого вакууму. Наразі абсолютна більшість цих нормативно-правових актів втратила чинність юридично або застаріла морально. Однак укази Президента України зіграли відповідну роль, заклавши підвалини реформування відносин власності та надавши поштовх до створення конкурентного середовища заснованих на приватній власності форм господарювання.

Список використаних джерел

1. Марченко М.Н. Источники права: учеб. пособие. Москва: Проспект, 2009. 768 с.
2. Гвоздик П.О. Джерела екологічного права: монографія / відп. ред. Н.Р. Малишева. Київ: Алерта, 2012. 304 с.
3. Про Наряду керівників сільськогосподарських підприємств України: розпорядження Президента України від 26.01.1996 р. № 18/96-рп. Урядовий кур'єр від 27.01.1996 р.; Про заходи щодо захисту внутрішнього ринку від імпортової сільськогосподарської продукції та виробництва: розпорядження Президента України від 17.05.1999 р. № 98/99-рп. Урядовий кур'єр від 03.06.1999 р.; Про поліпшення проведення диспансерних оглядів та оздоровлення сільського населення: розпорядження Президента України від 13.09.1999 р. № 223/99-рп. Урядовий кур'єр від 22.09.1999 р.; Про комплексну перевірку додержання вимог законодавства, реалізації державної політики у сфері регулювання земельних відносин, використання та охорони земель: розпорядження Президента України від 20.04.2005 р. № 985/2005-рп. Урядовий кур'єр від 26.04.2005 р.
4. Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР: Закон Української РСР від 05.07.1991 р. № 1293-XII. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). 1991. № 33. Ст. 445.
5. Конституция (Основной закон) Союза Советских Социалистических Республик (принята на внеочередной седьмой сессии Верховного Совета СССР девятого созыва 7 октября 1977 г.) (в редакции от 14 марта 1990 г.). URL: http://constitution.garant.ru/history/ussr-rsfsr/1977/red_1977/5478736/chapter/16/#block_1510
6. Лукьянова Е.А. Указное право как российский политический феномен. Журнал российского права. 2001. № 10. С. 55–67.
7. Исаков Н.В., Малько А.В., Шопина О.В. Правовые акты: общетеоретический аспект исследования. Правоведение. 2002. № 3. С. 16–28.
8. Скомороха Т.В. Генеза актів глави держави в Україні. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2011. № 6(9). С. 30–36.
9. Мазур Д.В. Акти правотворчості Президента в республіках зі змішаною формою правління (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01; Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2007. 20 с.
10. Арзамасов Ю.Г., Певцова Е.А. Новое «указное» нормотворчество: общая характеристика результатов; тенденции развития. Государство и право. 2010. № 1. С. 12–20.
11. Василевич Г.А. Комментарий к Закону «О нормативных правовых актах Республики Беларусь». Минск: Право и экономика, 2006. 128 с.

12. О нормативных правовых актах: Закон Республики Таджикистан от 30.05.2017 г. № 1414. URL: http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=97969
13. О нормативных правовых актах: Закон Республики Узбекистан от 24.12.2012 г. № ЗРУ-342. URL: <http://www.lex.uz/acts/2105726>
14. О нормативных правовых актах: Закон Кыргызской Республики от 20.06.2009 г. № 241. URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202591>
15. О правовых актах: Закон Республики Казахстан от 06.04.2016 г. № 480-V ЗРК. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=37312788#pos=888;15
16. Про заходи щодо підтримки індивідуального житлового будівництва на селі: Указ Президента України від 27.03.1998 р. № 222. Урядовий кур'єр. № 61. 31.03.98 р.
17. Про заходи щодо підтримки цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників: Указ Президента України від 11.06.1998 р. № 614. Офіційний вісник України. 1998. № 24. Ст. 869.
18. Про гарантування захисту економічних інтересів та поліпшення соціального забезпечення селян-пенсіонерів, які мають право на земельну частку (пай): Указ Президента України від 15.12.1998 р. № 1353. Офіційний вісник України. 1998. № 50. Ст. 1832.
19. Про заходи щодо поліпшення умов функціонування закладів охорони здоров'я у сільській місцевості: Указ Президента України від 28.01.1999 р. № 95. Урядовий кур'єр від 02.02.1999 р.
20. Про вдосконалення державного контролю за якістю та безпекою продуктів харчування, лікарських засобів та виробів медичного призначення: Указ Президента України від 01.02.1999 р. № 109. Офіційний вісник України. 1999. № 5. Ст. 158.
21. Про державну підтримку підготовки фахівців для сільської місцевості: Указ Президента України від 19.03.1999 р. № 262/99. Урядовий кур'єр від 24.03.1999 р.
22. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 03.12.1999 р. № 1529. Офіційний вісник України. 1999. № 49. Ст. 2400.
23. Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва: Указ Президента України від 10.11.1994 р. № 666. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/666/94>
24. Про невідкладні заходи щодо захисту власників земельних ділянок та земельних часток (паїв): Указ Президента України від 19.08.2008 р. № 725. Офіційний вісник України. 2008. № 63. Ст. 2122.
25. Куценко І.В. Акти Президента України: поняття та ознаки. Правова держава. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. Випуск 19. С. 512–518.
26. Про відновлення дії окремих положень Конституції України: Закон України від 21.02.2014 р. № 742-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 11. Ст. 143.
27. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2014 р. № 442. Офіційний вісник України. 2014. № 74. Ст. 2105.
28. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09.12.2010 р. № 1085. Офіційний вісник України. 2010. № 94. Ст. 3334.

References

1. Marchenko, M.N. (2009). *Ystochnyky prava* [Sources of law]. Moskva: Prospekt, 768.
2. Hvozdyk, P.O. (2012). *Dzherela ekolohichnoho prava* [Sources of environmental law]. Kyiv: Alerta, 304.
3. Pro Naradu kerivnykiv silskohospodarskykh pidpryemstv Ukrainy [About the Meeting

- of the Heads of Agricultural Enterprises of Ukraine] (1996): rozporiadzhennia Prezydenta Ukrainy 26.01.1996 № 18/96-rp. Uriadovyi kur'ier 26.01.1996; Pro zakhody shchodo zakhystu vnutrishnoho rynku vid importnoi silskohospodarskoi produktsii ta vyrobnytstva [On Measures to Protect the Internal Market from Imported Agricultural Products and Production] (1999): rozporiadzhennia Prezydenta Ukrainy 17.05.1999 № 98/99-rp. Uriadovyi kur'ier 03.06.1999; Pro polipshennia provedennia dyspansernykh ohliadiv ta ozdorovlennia silskoho naselennia [On improvement of dispensary inspections and improvement of rural population] (1999): rozporiadzhennia Prezydenta Ukrainy 13.09.1999 № 223/99-rp. Uriadovyi kur'ier 22.09.1999; Pro kompleksnu perevirku doderzhannia vymoh zakonodavstva, realizatsii derzhavnoi polityky u sferi rehulivannia zemelnykh vidnosyn, vykorystannia ta okhorony zemel [On the comprehensive verification of compliance with the requirements of the legislation, the implementation of state policy in the field of regulation of land relations, use and protection of land] (2005): rozporiadzhennia Prezydenta Ukrainy 20.04.2005 № 985/2005-rp. Uriadovyi kur'ier 26.04.2005.
4. Pro zasnuvannia posta Prezydenta Ukrainskoi RSR i vnesennia zmin ta dopovnen do Konstytutsii (Osnovnoho Zakonu) Ukrainskoi RSR [On the establishment of the post of the President of the Ukrainian SSR and the introduction of amendments and additions to the Constitution (Basic Law) of the Ukrainian SSR] (1991): Zakon Ukrainskoi RSR 05.07.1991 № 1293-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR (VVR), 33, 445.
 5. Konstytutsiia (Osnovnoi zakon) Soiuzu Sovetskykh Sotsyalistycheskykh Respublyk [The Constitution (Basic Law) of the Union of Soviet Socialist Republics] (1977): Zakon SRSR 07.10.1977. Available at: <http://constitution.garant.ru>.
 6. Lukianova, E.A. (2001). Ukaznoe pravo kak rossiyskiy polytycheskiy fenomen [Decree right as a Russian political phenomenon]. Zhurnal rossiyskogo prava, 10, 55–67.
 7. Ysakov, N.V., Malko, A.V., Shopyna, O.V. (2002). Pravovye akty: obshcheteoreticheskiy aspekt yssledovaniya [Legal acts: the general theoretical aspect of the research]. Pravovedeniye, 3, 16–28.
 8. Skomorokha, T.V. (2011). Geneza aktiv hlavy derzhavy v Ukraini [Genesis of the acts of the head of state in Ukraine]. Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy, 6(9), 30–36.
 9. Mazur, D.V. (2007). Akty pravotvorchosti Prezydenta v respublikakh zi zmishanoi formoiu pravlinnia (zahalnoteoretichniy aspekt) [Acts of law-making of the President in republics with a mixed form of government (general theoretical aspect)]. Kharkiv, 20.
 10. Arzamasov, Yu.H., Pevtsova, E.A. (2010). Novoe «ukaznoe» normotvorchestvo: obshchaia kharakterystyka rezultatov; tendentsyy razvytyia [New «nominative» rulemaking: a general characteristic of the results; development trends]. Hosudarstvo y pravo, 1, 12–20.
 11. Vasylevych, H.A. (2006). Kommentariy k Zakonu «O normatyvnykh pravovykh aktakh Respublyky Belarus» [Commentary on the Law «On Regulatory Legal Acts of the Republic of Belarus»]. Mynsk: Pravo y ekonomyka, 128.
 12. O normatyvnykh pravovykh aktakh [About regulatory legal acts] (2017): Zakon Respublyky Tadzhykystan 30.05.2017 № 1414. Available at: <http://base.spinform.ru>.
 13. O normatyvnykh pravovykh aktakh [About regulatory legal acts] (2012): Zakon Respublyky Uzbekystan 24.12.2012 № ZRU-342. Available at: <http://www.lex.uz/acts/2105726>.
 14. O normatyvnykh pravovykh aktakh [About regulatory legal acts] (2009): Zakon Kyrgyzskoi Respublyky 20.06.2009 № 241.

- Available at: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202591>.
15. O pravovykh aktakh [About legal acts] (2016): Zakon Respublyky Kazakhstan 06.04.2016 № 480-V ZRK. Available at: <https://online.zakon.kz/Document>.
 16. Pro zakhody shchodo pidtrymky indyvidualnoho zhytlovooho budivnytstva na seli [About measures to support individual housing construction in the countryside] (1998): Ukaz Prezydenta Ukrainy 27.03.1998 № 222. Uriadovyi kur'ier 31.03.1998.
 17. Pro zakhody shchodo pidtrymky tsin i dokhodiv silskohospodarskykh tovarovyrobnykiv [On measures to support prices and revenues of agricultural producers] (1998): Ukaz Prezydenta Ukrainy 11.06.1998 № 614. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 24, 869.
 18. Pro harantuvannia zakhystu ekonomichnykh interesiv ta polipshennia sotsialnoho zabezpechennia selian-pensioneriv, yaki maiut pravo na zemelnu chastku (pai) [On guaranteeing the protection of economic interests and improving the social security of peasant pensioners who are entitled to a land parcel (share)] (1998): Ukaz Prezydenta Ukrainy 15.12.1998 № 1353. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 50, 1832.
 19. Pro zakhody shchodo polipshennia umov funktsionuvannia zakladiv okhorony zdorov'ia u silskii mistsevosti [On Measures to Improve the Conditions for the Functioning of Health Care Institutions in Rural Areas] (1999): Ukaz Prezydenta Ukrainy 28.01.1999 № 95. Uriadovyi kur'ier 02.02.1999.
 20. Pro vdoskonalennia derzhavnoho kontroliu za yakistiu ta bezpekoiu produktiv kharchuvannia, likarskykh zasobiv ta vyrobiv medychnoho pryznachennia [On improvement of state control over the quality and safety of food products, medical products and medical products] (1999): Ukaz Prezydenta Ukrainy 01.02.1999 № 109. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 5, 158.
 21. Pro derzhavnu pidtrymku pidhotovky fakhivtsiv dlia silskoi mistsevosti [On state support for training of specialists for rural areas] (1999): Ukaz Prezydenta Ukrainy 19.03.1999 № 262/99. Uriadovyi kur'ier 24.03.1999.
 22. Pro nevidkladni zakhody shchodo pryskorennia reformuvannia ahrarnoho sektora ekonomiky [On urgent measures to accelerate the reform of the agrarian sector of the economy] (1999): Ukaz Prezydenta Ukrainy 03.12.1999 № 1529. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 49, 2400.
 23. Pro nevidkladni zakhody shchodo pryskorennia zemelnoi reformy u sferi silskohospodarskoho vyrobnytstva [On urgent measures to accelerate land reform in the field of agricultural production] (1994): Ukaz Prezydenta Ukrainy 10.11.1994 № 666. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/666/94>
 24. Pro nevidkladni zakhody shchodo zakhystu vlasnykiv zemelnykh dilianok ta zemelnykh chastok (paiv) [On urgent measures to protect the owners of land plots and land shares (shares)] (2008): Ukaz Prezydenta Ukrainy 19.08.2008 № 725. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 63, 2122.
 25. Kutsenko, I.V. (2008). Akty Prezydenta Ukrainy: poniattia ta oznaky [Acts of the President of Ukraine: notions and signs]. Pravova derzhava. Kyiv: In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy, 19, 512–518.
 26. Pro vidnovlennia dii okremykh polozhen Konstytutsii Ukrainy [About the restoration of certain provisions of the Constitution of Ukraine] (2014): Zakon Ukrainy 21.02.2014 № 742-VII. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 11, 143.
 27. Pro optymizatsiiu systemy tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady [On optimization of the system of central executive authorities] (2014): postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy 10.09.2014 № 442. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 74, 2105.

28. Pro optymizatsiiu systemy tsentralnykh orhaniv vykonavchoi vlady [On optimization of the system of central executive authorities] (2010): Ukaz Prezydenta Ukrainy 09.12.2010 № 1085. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 94, 3334.

V. M. Yermolenko (2019). Agricultural legal nature of the acts of the President of Ukraine. *Law. Human. Environment*, 10(2): 26–36, <https://doi.org/10.31548/law2019.02.003>.

Summary. *It were determined the normative nature of the decrees of the President of Ukraine, which are formal sources of agrarian law in contrast to the orders that have an individual law enforcement nature. It is provided the classification of the presidential decrees. The legal force of the decrees of the President of Ukraine is determined on the background of the comparative analysis of presidential decrees of the countries of the post Soviet legal family. It was analyzed an array of the adopted and existing decrees in the agrarian legal sphere and determined their role in the reformation of property relations and the creation of the competitive environment based on private ownership forms of management.*

Keywords: *acts of the President of Ukraine, Decree of the President of Ukraine, source of agricultural law, classification of presidential decrees*
